
Kostki-Potockiego Stanisława

Dzielnice: Wilanów

Osiedla: Wilanów Królewski

Atrybuty: Nazwy pamiątkowe Od polskich postaci historycznych

Rok utworzenia nazwy: 1997

Opis

Stanisław Kostka Potocki herbu Pilawa (1755-1821) - polityk, pisarz, mecenas sztuki, działacz oświatowy, wolnomularz, ponadto architekt, archeolog, jeden z pierwszych historyków sztuki i tłumacz. Był młodszym bratem Ignacego Potockiego, na świat przyszedł w Lublinie, uczył się w Collegium Nobilium a potem we Włoszech. W 1778 roku po raz pierwszy został posłem, później był członkiem Rady Nieustającej a podczas Sejmu Czteroletniego aktywnie działał w Stronnictwie Patriotycznym. Był uczestnikiem wojny polsko-rosyjskiej, jednak nie wślawił się żadnym zwycięstwem a po przystąpieniu króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do konfederacji targowickiej wyemigrował do Szwajcarii. Do kraju powrócił ponownie w 1797 roku, dość szybko włączając się w działalność warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Od 1807 roku był członkiem Komisji Rządzącej Księstwa Warszawskiego, pełniąc w niej funkcję Prezesa Izby Edukacyjnej. Był jednym z redaktorów tekstu konstytucji Królestwa Kongresowego, przyczynił się również do utworzenia Uniwersytetu Warszawskiego. Na stałe ze stolicą związał się w 1784 roku, kiedy to wraz z żoną Aleksandrą z Lubomirskich zamieszkał w pałacyku w Rozkoszy (dzisiejszy Ursynów), który urządzali wspólnie przez 15 lat. Mieszkał również w pałacu Lubomirskich przy Krakowskim Przedmieściu a w 1799 roku osiadł w Wilanowie. Hobbystycznie zajmował się architekturą - wspólnie z Christianem Piotrem Aignerem zaprojektował fasadę kościoła św. Anny przy Krakowskim Przedmieściu a samodzielnie już wnętrza pałacu w Natolinie oraz park angielski w Wilanowie. Tutaj też dokonał licznych zmian - rozebrał zniszczone spichrze, zagospodarował podległą mu wieś, dobudowując w niej dodatkowo szkołę oraz lazaret, usypał sztuczną wyspę na jeziorze a także wznosił groblę, współtworzył projekt pałacyku w Lasku na Kępie (dziś Morysin) i romantycznej rezydencji w Gucinie (dziś Służew). Był autorem felietonów drukowanych na łamach "Pamiętnika Warszawskiego", autorem 3-tomowego dzieła "O sztuce u dawnych czyli Winkelman polski", 4-tomowego "O wymowie i stylu" a przede wszystkim "Podróży do Ciemnogrodu", której to książki publikację przeplacił utratą stanowiska ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Dokonał też udanego przekładu "Podróży sentymentalnej" Laurence`a Sterne`a. Zmarł w Wilanowie.

Spoczywa:

Podziemia kościoła Św. Anny w Wilanowie, grób zaprojektowany przez Henryka Marconiego.

Upamiętnienia:

Obelisk z piaskowca, ustawiony w XIX wieku w parku Wilanowskim w pobliżu rzeki Wilanówki.

Ciekawostki

Stan obecny:

Nr 2: Rezydencja Królewska. Kompleks apartamentowców zbudowany w 2008 wg proj. Szaroszyka i Rycerskiego. Znajdują się tu również 22 domy bliźniacze i jednorodzinne.

Nr 10\16: **Pałac w Wilanowie**. Założycielem pałacu w XV w. był Bogusław Leszczyński, właściciel Leszna i dziadek króla. Wprawdzie powstały fundamenty gmachu, ale potop szwedzki zniszczył założenie. W 1676 teren kupił podkomorzy kaliski Stanisław Krzycki, a 23.04.1677 dla Jana III Sobieskiego kupił plac koniuszy koronny Marek Matczynski i zamiast nazwy Milanowo, nadał tu nazwę łacińską, Villa Nova, spolonizowaną na Wilanów. Powstał w stylu barokowym w latach 1650-1675 wg planów Augustyna Locci i projektów Giuseppe Bellotiego. Do 1679 wzniesiono tylko mały parterowy dworek, w 1682 budynek podwyższono o półpiętro i dorobiono monumentalne galerie z wieżami. W 1696 dodano wysokie drugie piętro z Wielką Salą Uczt, a wieże pałacu zwieńczono miedzianymi hełmami z postaciami Atlasów i willa nabrała cech barokowej willi włoskiej. Elewacja zyskała wystrój płaskorzeźb sławiących ród Sobieskich. Dekoracje wewnątrz wykonali: Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski, Jan Reisner, Claude Callot, Michel Angelo Palloni, Józef Bellotti i wilanowscy sztukatorzy Jan i Antoni. Była to ulubiona siedziba Sobieskiego, aż do jego śmierci tutaj w 1696. Dziedzicem był syn króla, Konstanty, jednak nie zajmował się on pałacem w ogóle. W 1720 majątek kupili Sieniawscy, wtedy również dobudowano skrzydła boczne wg proj. Giovanniego Spazzio i Jana Zygmunta Deybla i dekoracje Józefa Rossiego, Francesco Fumo, Pietro Innocente Comparettiego, potem właścicielką w latach 1729-1799 była Zofia Czartoryska (córka Sieniawskiej). Na skutek namolnych prośb Augusta II Mocnego Czartoryska oddała królowi pałac, ale wrócił on do rodziny po śmierci monarchy w 1733. Za panowania króla urządzono wielką, piętrową salę jadalną wg proj. J.Z. Deybla. Po Zofii pałac odziedziczyła Izabela i w 1775-8 dobudowano pawilon zwany łazienką, a także oficynę kuchenną i kordegardę wg proj. Sz. B. Zuga. Zug przeprowadził również remont wewnątrz. W latach 1799-1892 właścicielami zostali Potoccy, ponieważ marszałkowa Lubomirska oddała pałac córce Aleksandrze, żonie Stanisława Kostki Potockiego. Potocki udostępnił w 1805 pałac jako muzeum, zbiory prezentowano w galerii gotyckiej, zbudowanej w 1802 wg proj. Piotra Aignera. Salę Uczt została przeznaczona na bibliotekę, a w 1799-1821 powiększono park. W 1821 Wilanów odziedziczył Aleksander Potocki, w poł. XIX w. jego syn August. Prace przy przebudowie i rozbudowie pałacu prowadzono wg proj. Franciszka Lanciego: zlikwidowano pawilon muzealny, zastępując go innym. Po 1855 prace w pałacu prowadził Henryk Marconi: zorganizował kaplicę w pałacu, przerobił część pokoi na bibliotekę. Po śmierci Henryka prace jego kontynuowali synowie, Leandro i Władysław. Dobudowali oni Gabinet Etruski i Lapidarium, zmienili wystrój głównej sali bibliotecznej, przebudowali łazienkę na cele mieszkalne. W latach 1892-1945 właścicielami byli Branicy, Bezdzieta Aleksandra Potocka zapisała majątek kuzynowi Ksaweremu Branickiemu. W czasie II wojny wywieziono stąd zbiory do Niemiec i planowano wykonać tu kasyno oficerskie, do czego jednak nie doszło. Pałac zajął szpital dla żołnierzy niemieckich, a resztę pałacu zajęły nazistowskie oddziały węgierskie, dewastując i demolując budowlę. Po ich opuszczeniu hitlerowcy ponownie zajęli pałac i dokończyli dzieła zniszczenia. W 1945 państwo oddało pałac na Oddział Muzeum Narodowego i rozpoczęto porządkowanie terenu. Już 01.07.1945 udostępniono odnowione wewnątrz. Obiekty z Wilanowa odnaleziono w Niemczech, Austrii i na Śląsku, część zabezpieczyła Armia Radziecka. W 1955-64 pałac przywrócono do dawnej świetności i 10.09.1962 otwarto muzeum w świeżo odnowionym pałacu.

Pałac stoi na planie podkowy z wieżami na narożach. Na frontonie łaciński napis Co starożytny Rzym cenił, teraz nowy dwór wiejski posiada. Rzeźby na fasadzie to apoteoza rodu Sobieskich z łacińskim napisem Zabłysło słońce na nieboskłonie, a uskrzydłone postaci nad wejściem trzymają szarfę z napisem [Zwycięzcy] łączą triumfy z pokojem. Posągi muz na balustradzie 2. piętra oznaczają zasługi Sobieskiego dla kultury i sztuki. Na attykach alkierzy frontowych znajdują się sceny walki i zwycięstwo nad Turkami, a bogowie olimpijscy sławią cnoty Jana III i Marii Kazimiery. Rzeźby te wykonał Stefan Szwaner. Arkady zdobią motywy trofeów wojennych, popiersia imperatorów i konsulów rzymskich i triumfalny wjazd Jana III do Wilanowa. Na wieżach znajdują się wyobrażenia Atlasów dźwigającego strop niebieski, co jest personifikacją bohaterstwa Jana III. W arkadach bocznych sceny z Metamorfoz Owidiusza.

Część południowa należała do króla. Nad wejściem do niej medalion z wizerunkiem Aleksandra Macedońskiego. Jego zwycięstwa nad Persami porównane są do zwycięstw nad Turkami.

Część północna należała do królowej. Nad jej wejściem widnieje medalion z Dydoną, piękną królową Kartaginy. Odnosi się to do wdzięków obu kobiet.

Od ogrodu fasadę ozdabiają medaliony z wizerunkami Jana III i Marii Kazimiery, sceny z mitologii, historii, popiersia rzymskich konsulów i imperatorów, a także wizerunki Sybilli. Apartamenty króla pokrywają freski ze scenami z Eneidy Wergiliusza. Pod poszczególnymi scenami napisy łacińskie: 1. Otaczamy [Polifema] i zaostrzonym drągiem wywiercamy [jedyne jego] oko, 2. Tu Polifem zjawia się straszny i kroczy pośród morza, 3. Italia! Italia! Pierwszy krzyknął Achates, 4. Harpie straszliwą chmarą z gór przybywają, 5. Napełniają [kubki] starym Bakchusem i [sycą się] tłustą dziczyzną, Część mieszkalną królowej zajmują sceny z Odysei Homera. Z podpisami łacińskimi: 1. Kirke śmiałością [Odyseusza] przestraszona ulega [jego prośbom], 2. Syreni śpiew przywiązany przez zwyciężył Odyseusz, 3. Wzruszył, czyni orężne opiewając, ślepy Demodokos Odyseusza, 4. Poznał jedynie [swego] pana, Odyseusza, pies. Od strony pd.-zach. Uranos i globusy wielki zegar słoneczny opracowany przez Jana Heweliusza i ks. Adama Kochańskiego.

WNĘTRZA:

1 Piętro

Po wejściu schodami, na korytarzu prowadzącym do pokoi jest galeria malarstwa portretowego z XVI-XVIII w.: portrety trumienne. Pierwszą komnatą jest Pokój Cichy (freski, meble barokowe z XVII w.), z której na prawo są 2 pokoje: Gabinecik Farfurowy (barokowa dekoracja ścian z XVIII w., medaliony z alegoriami 4 żywiołów) i Gabinecik o Trzech Oknach. Z Pokoju Cichego wchodzi się na lewo do Pokoju Średniego (strop belkowy z polichromią, portrety), Przedpokoju (dekoracje z XVIII w. Włocha J. Rossiego). Z przedpokoju wchodzi się do 2 pokoi Augustyna Locciego, sekretarza królewskiego albo dalej przez Pasaż (portrety i meble francuskie z XVIII w, w tym wyplatane fotele L. Falconeta.) do Gabineciku Al Fresco Malowanego (dekoracja z XVIII w.) i dalej przez klatkę schodową (malowidła J. Rossiego) do dalszej części galerii portretów z XVIII w. (portrety Tokarskiego, Peszki, Smuglewicza, Lampiego, Grassiego, Kaufmann; popiersia rzeźbione przez Tararkiewicza z 1850-60) i trzeciej części galerii portretów polskich z XIX w. Na dół schodzi się klatką schodową wg proj. F. Lanciego.

Parter

Schodami z góry schodzi się do Sieni Dolnej (malowidła J. Rossiego i sztukateria F. Fumo z 1726-9). Z sieni na prawo są 3 pokoje: Salon Karmazynowy (polskie meble empireowe, brązy złoczone), Sypialnia (malowidła Rossiego, a sztukaterie Fumo i P.I. Comparettiego) i Gabinet. Z sieni w lewo jest Wielki Pokój Karmazynowy (powstał z 3 pokoi Sieniawskich z przeznaczeniem na zbiory muzealne. Dekoracje wykonał C. Hintze z Berlina. Na ścianach obrazy malarstwa europejskiego z XVI-XIX w. z warsztatów Jordaensa i Rubensa, dzieła Krodla, Le Sueura, Vivianiego, van Bloemena. Oprócz tego majoliki, szkło, miśnia...). Z WPK na lewo jest Pokój i Gabinet Karmazynowy (dobudowane przez Lanciego z dekoracją plafonu E. Burgera z Berlina, malarstwo krajobrazowe

francuskie i włoskie, obrazy Józefa Brandta). Z WPK na wprost przechodzi się przez Gabinet Etruski (urządzony wg proj. Leandro Marconiego, przeznaczony na zbiory Potockich. Wazy pochodzą z wykopalisk Potockiego z Noli pod Neapolem i z kolekcji kupionej w Słubicach). Dalej, idąc korytarzem Galerii Dolnej Północnej (na suficie freski M.A. Palloniego z 1688 przedstawiające dzieje Amora i Psyche. Pozostałe malowidła wykonał Rossi) dochodzi się do Gabinetu Przed Galerią (zaczynała się tu galeria obrazów Potockiego; kamienna płyta w posadzce z napisem Cunctis patet ingressus, czyli Wszystkim wstęp wolny) i dalej do pokoi królowej: Antykamera królowej (barokowy apartament Marii Kazimiery, był to reprezentacyjny przedpokój, tu gromadzili się dworzanie i służba. Na suficie alegoria jesieni J.E. Szymonowicza-Siemiginowskiego. Meble angielskie, francuskie i holenderskie), Gabinet Królowej Al Fresco Malowany (barokowy kominek z postaciami cnót królowej: Żarliwość religijna i Przewrotność), Sypialnia Królowej (Plafon wykonany przez Siemiginowskiego, meble z XVIII w., obrazy L. de Silvestra), Wielka Sień (do 1694 była to również sala stołowa. Sztukateria przedstawia alegorię 4 żywiołów i personifikacje 4 Wiatrów. Dekoracje Zuga i F. Baumana, meble angielskie z 1690), Gabinet Holenderski (w czasach Sobieskiego wisiały tu obrazy mistrzów holenderskich, stąd nazwa. Plafon wykonany przez L. de Silvestre, porcelana z Miśni). Tu zaczynają się pokoje królewskie: Antykamera Króla (reprezentacyjny przedpokój, plafon Siemiginowskiego przedstawiający Zimę, meble wzorowane na weneckich, miedzioryty francuskie z XVII w.), Sypialnia Króla (plafon Siemiginowskiego przedstawiający Lato, popiersie Marysienki, a nad łóżem jeden z baldachimów zdobytych pod Wiedniem), Kaplica (powstała z inicjatywy Aleksandry Potockiej wg proj. Lanciego i Henryka Marconiego. Dekoracje wykonane przez włoskich artystów, dekoracja kopuły J. Klimczaka z Powsina, a brązowe odlewy wykonała wytwórnia Mintera. Płaskorzeźby z paryskiego warsztatu Levastrea),

Biblioteka Króla (miejsce pracy i lektury Jana Sobieskiego. Na plafonach alegorie Filozofii i Teologii. Obrazy holenderskie, flamandzkie, niemieckie, portret króla pędzla Siemiginowskiego), Lapidarium czyli

Gabinet Starożytności (Powstał w 1875 wg proj. L. Marconiego na zbiór rzeźb i fragmentów rzymskich sarkofagów z II wne. Freski Palloniego przedstawiają scenę zaślubin sióstr Psyche). Do kolejnych pokoi prowadzi korytarz z Galerią Dolną Południową (kolejne dzieje Amora i Psyche, portrety królewskie), na końcu której stoi pomnik Jana III Sobieskiego wg proj. Siemiginowskiego, wykonany przez nieznanego rzeźbiarza pod koniec XVII w. (początkowo w Wielkiej Sieni, tutaj przeniesiony w 1730). Wielka Sala Stołowa Augusta II zwana również Salą Białą (zrealizowana w 1730-3 wg proj. J.Z. Deybla. 2 kominki z inicjałami króla, łoża dla kapeli, portrety rodziny królewskiej L. de Silvestre, portrety Sobieskiego i Marysienki pędzla J. Trycusa, meble saskie, porcelana miśnieńska), Przedpokój (meble francuskie, piec polski z XVIII\XIX w., lustra angielskie z ok. 1730, zegar kurantowy angielskiej firmy N. Lambert, portrety (Bacciarelli portret marszałkowej)), Salon Bawialny (meble francuskie, lustra angielskie, fajanse z manufaktury Wolffa), pokój Sypialny (sypialnia marszałkowej Lubomirskiej, łożo z kanapą i fotelami wykonane specjalnie dla marszałkowej w lokalnym zakładzie stolarskim, portrety córek Lubomirskiej P. Battoniego, piecyk francuski, paryski zegar Cartel i barometr angielski z 1760)

Brama. Zbudowana w 1698. Na filarach dwie postacie: po lewej Wojna, po prawej Pokój.

Most bramny. Powstał ok. 1850 wg proj. Franciszka Lanciego.

Łazienka. Powstała w 1778 wg proj. Szymona B. Zuga.

Kuchnia. Dobudowana w 1778 wg proj. Szymona B. Zuga do południowego skrzydła pałacu.

Kordegarda. Zbudowana w 1778 wg proj. Szymona B. Zuga.

Stajnie. Powstałe w 1806, przebudowane przez Lanciego w poł. XIX w. Obecnie mieści się tu magazyn muzeum.

Studnia. Powstała w 1809.

Most przed bramą. Powstał w 1850 wg proj. Franciszka Lanciego.

Pergola. Zbudowana w 1852 wg proj. Franciszka Lanciego. U góry napis łaciński Oceńcie, jak miłe jest zapomnienie pełnego niepokoju życia.

Nowa Komisaria. Zbudowana w 1750.

Holenderia. Powstała w 1811 wg proj. Chrystiana Aignera.

Dom Ekonomiczny. Powstał w 1811.

Oranżeria. Powstała w XVIII w, a przebudowana w latach 1806-21 wg proj. Piotra Aignera. Mieści się tu wystawa Rzemiosło artystyczne i plastyka w zbiorach wilanowskich.

Ujeżdżalnia. Powstała w 1850 wg proj. Franciszka Lanciego. W 1968 budynek przerobiono na Muzeum Plakatu. Mieści się tu ponad 54 tys. eksponatów, najstarszy z 1892. Co 2 lata odbywa się

Międzynarodowe Biennale Plakatu.

Park. Powstał w latach 1799-1856. Składa się z części barokowej, francusko-włoskiej, angielskiej, romantycznej. Za czasów Sobieskiego, posągi parkowe były odlane z ołowiu i pozłacane, obecne posągi bóstw antycznych pochodzą z XVIII w., zostały sprowadzone tu ze Śląska po II wojnie.

Ogród kwiatowy. Przy skrzydle południowym, założony w stylu renesansu włoskiego wg proj. Bolesława Podczaszyńskiego. Żelazna pergola i wygięty kamienny murek z wazonami wyznaczają granice ogrodu.

Altana Chińska. Powstała w 1806 wg proj. Piotra Aignera.

Pomnik Jana Kochanowskiego. Wykonany w 1850-2 przez Jakuba Tatarkiewicza, stoi przy wejściu do Gaju Akademosy.

Pomnik Franciszka Karpińskiego. Wykonany w 1854 przez Jakuba Tatarkiewicza, stoi przy wejściu do Gaju Akademosy.

Sarkofag ku czci S.K. Potockiego. Postawiony w 1823 z fundacji żony Aleksandry z Lubomirskich.

Obelisk pamięci Ignacego i Stanisława Kostki Potockich. Powstał na pocz. XIX w.

Góra Bachusowa. Usypane w XVII w., za czasów króla porośnięta była winoroślą, a na szczycie stała rzeźba boga wina. Obecnie stoi tam rzeźba uskrzydłonej Wiktorii.

Kamienna kolumna ciosowa z pierwszej poł. XIX w. Kolumna zakończona jest kulą i krzyżem maltańskim.

Orzeł na kolumnie. Ustawiony w XIX w. w pobliżu Oranżerii.

Pomnik Bitwy Raszyńskiej. Powstał między 1810 a 1816 ku czci kpt. Ksawerego Burskiego, który zginął podczas ataku wojsk austriackich na Wilanów. Na pomniku umieszczono dwuwiersz

Potockiego Tu leży Burski, co śmiertelną bliznę poniósł za Naród i miłą Ojczyznę.

Most rzymski. Powstał na pocz. XIX w. wg proj. Piotra Aignera.

Sztuczna wyspa. Powstała na pocz. XIX w. założona przez Stanisława Kostkę Potockiego.

Kolumna z krzyżem maltańskim.

Mauzoleum Stanisława Kostki i Aleksandry Potockich. Powstało w 1834-6 z fundacji syna Aleksandra wg proj. Henryka Marconiego. Jest to nagrobek z neogotyckim baldachimem, łukach tudorowskich, attyce i 4 pinaklach. Na czterech rogach tarasu siedzą lwy, oparte o herby Potockich i Lubomirskich. Prace rzeźbiarskie wykonał Konstanty Hegel. Figury zmarłych na sarkofagu wykonał Jakub Tatarkiewicz

Data nadania nazwy: 1997.03.10. Wcześniej był to fragment ul. Wiertniczej.
